Παναγιώτης Θανασάς
Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ανοίξεως 9
www.thanassas.gr
55236 Πανόραμα
pan@thanassas.gr
Τηλέφωνο 2310.332144

Προς: – Μέλη του Εκλεκτορικού Σώματος για τη θέση Αναπληρωτή Καθηγητή που έχει προκηρυχθεί στον Τομέα Φιλοσοφίας και στο γνωστικό αντικείμενο *Φιλοσοφία*
– Μέλη Γ.Σ. του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Θέμα: – *Υπόμνημα επί της από 28.11.2008 (αρ. πρωτ. 674 / 3.12.08) εισηγητικής έκθεσης* για την πλήρωση θέσης Αναπληρωτή Καθηγητή στον Τομέα Φιλοσοφίας και στο γνωστικό αντικείμενο *Φιλοσοφία* (ΦΕΚ Γ 542/06.06.2008)

Θεσσαλονίκη, 11.12.2008

Κύριοι συνάδελφοι,

ευχαριστώ την καθηγήτρια της Θεολογικής Σχολής κυρία Γεωργοπούλου-Νικολακάκου (Λιαντίνη) και τους καθηγητές των Φιλοσοφικών Σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης κυρίους Πελεγρίνη και Δεληβογιατζή αντίστοιχα, για τον κόπο που κατέβαλαν προκειμένου να συντάξουν την Έκθεσή τους. Κάνοντας χρήση του σχετικού δικαιώματος, και θέλοντας να συμβάλω στη διευκόλυνση του σχηματισμού κρίσης από το εκλεκτορικό σώμα, συνοψίζω κατωτέρω τις παρατηρήσεις και απόψεις μου για το κείμενο της Έκθεσης. Είναι προφανές και αυτονόητο ότι αντικείμενο του παρόντος Υπομνήματος αποτελεί *αποκλειστικά η Εισηγητική Έκθεση* και κατά κανέναν τρόπο το έργο της συνυποψηφίας μου ως τέτοιο.

Α. Συγκριτικά στοιχεία (ήγουν "0=11")

Ας μου επιτραπεί να εκκινήσω από το συμπέρασμα της Έκθεσης: «η Εισηγητική Επιτροπή αξιολογεί ως εμφανώς επικρατέστερη την κ. Ελένη Καλοκαιρινού, η οποία υπερτερεί σε ευρύτητα και ποσότητα εργασιών που αποτελούν συμβολή στην επιστήμη – εργασιών που διασφαλίζουν αδιάπτωτα την ίδια ποιοτική στάθμη και πρωτοτυπία στις διάφορες εκδοχές τους» (σ. 36). Αντί άλλων σχολίων, υποβάλλω στην κρίση του εκλεκτορικού σώματος τον κατωτέρω πίνακα. Είναι προφανές ότι, ενόψει μιας ακαδημαϊκής θέσης στο γνωστικό αντικείμενο *Φιλοσοφία*, μπορεί να ληφθεί υπόψη *μόνο ό,τι εμπίπτει στην κατηγορία Α*. Οι εντός παρενθέσεως αριθμοί δηλώνουν τον συνολικό αριθμό σελίδων δημοσιευμένου έργου ανά κατηγορία.

α/α	Κατηγορία	Π. Θ.	Ε. Κ.
	Α. Επιστημονικό-ακαδημαϊκό φιλοσοφικό έργο		
1.	Βιβλία	**4**[a] (971)	**0**[b]
2.	Φιλοσοφικά άρθρα σε διεθνή περιοδικά με σύστημα κρίσης από ανώνυμους κριτές	**6**[c] (131)	**0**
3.	Άρθρα σε διεθνείς συλλογικούς τόμους κατόπιν πρόσκλησης	**2**[d] (47)	**1**[e] (13)
4.	Άρθρα σε ελληνικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων κ.λπ. εκδόσεις	**13**[f] (241)	**20**[g] (253)
5.	Κριτικά άρθρα και βιβλιοκρισίες σε διεθνή περιοδικά	**3**[h] (21)	**0**
6.	Κριτικά άρθρα και βιβλιοκρισίες σε ελληνικά περιοδικά	**3**[i] (73)	**4** (15)
7.	Δημοσιεύσεις σε CD-ROM	**0**	**2**[j] (10)
8.	Αμιγώς μεταφραστικό έργο	**4**[k] (85)	**1**[l] (152)
9.	Επιμέλεια συλλογικών τόμων	**1**[m]	**<1**[n]
10.	Σύνολο δημοσιευμένων σελίδων συγγραφικού έργου (κατηγορίες 1-7)	**1484**	**291**
11.	Μέσος όρος δημοσιευμένων σελίδων ανά έτος μετά τη λήψη του διδακτορικού	**124**[o]	**15**[p]
12.	Παραπομπές (citations) και βιβλιοκρισίες βάσει του A&HCI[q]	**6**	**0**
13.	Παραπομπές[r] και βιβλιοκρισίες από ακαδημαϊκά δημοσιεύματα	**47**[s]	**2**
	Β. Αμιγώς φιλολογικό έργο		
14.	Φιλολογική επιμέλεια έκδοσης κειμένου (βιβλίο)	**0**	**1**[t]
15.	Φιλολογικά άρθρα	**0**	**1**[u]

[a] Αρ. 1-5 (προσμετρώ ως ένα τα έργα αρ. 1 και 2).

[b] Δεν συνιστούν συγγραφή «βιβλίου»: μια ανέκδοτη εργασία Master· μια ανέκδοτη διδακτορική διατριβή· η επιμέλεια συλλογικών τόμων ή μιας μετάφρασης· η φιλολογική επιμέλεια της έκδοσης ενός βυζαντινού κειμένου· ένα κείμενο για το οποίο απλώς αναφέρεται ότι έχει συναφθεί «συμβόλαιο με τον εκδοτικό οίκο Peter Lang».

[c] Αρ. 14, 15, 17, 19, 22, 26.

[d] Αρ. 18, 24.

[e] Αρ. ΙΙ.24.

[f] Αρ. 7-13, 16, 20, 21, 23, 25, 27.

[g] Αρ. Ι.10, ΙΙ.1-7, 9-12, 18, 20, 22, 32-34, 36, 43.

[h] Αρ. 28-30.

[i] Αρ. 31-33.

[j] Αρ. ΙΙ.16, 17.

[k] Αρ. 34-37.

[l] Αρ. Ι.3.

[m] Αρ. 6.

[n] Αρ. Ι.8 κατά το 1/3 και αρ. Ι.9 κατά το 1/2.

[o] = 1484:12

[p] = 291:19

[q] The Arts & Humanities Citation Index.

[r] Ως γνωστόν, δεν συνιστούν παραπομπές: η απλή συμπερίληψη ενός έργου σε βιβλιογραφία· η αναφορά περιοδικού ότι το έργο έχει αποσταλεί στη Γραμματεία του περιοδικού· η ανώνυμη αναδημοσίευση σε επαρχιακή εφημερίδα δελτίου τύπου για κάποια έκδοση· η είδηση για την πραγματοποίηση ενός συνεδρίου.

[s] Οι πολλαπλές παραπομπές στο πλαίσιο του ίδιου έργου προσμετρώνται ως μία.

[t] Αρ. Ι.7.

[u] Αρ. 38.

Γ. Λοιπό, μη επιστημονικό-ακαδημαϊκό έργο			
16.	Επιμέλεια συλλογικών τόμων	**0**	**3**[a]
17.	Λοιπά κείμενα, εργασίες και βιβλιοκρισίες	**10**[b]	**11**[c]
18.	Νεκρολογίες	**0**	**1**[d]
19.	Κείμενα σε περιοδικά ποικίλης ύλης, εφημερίδες, δελτία, φυλλάδια, επετειακές εκδόσεις κ.λπ.	Δεν υποβάλλονται	**8**[e]
20.	Συνεντεύξεις	Δεν υποβάλλονται	**1**[f]
21.	Παραπομπές και αναφορές στο μη ακαδημαϊκό έργο, από εφημερίδες και άλλα έντυπα	Δεν αναφέρονται	**8**

Ως προς την ποσότητα, είναι, πιστεύω, προφανές ποιου υποψηφίου το ακαδημαϊκό έργο υπερέχει – και κατά τούτο η Εισηγητική Έκθεση είναι *παραπλανητική*.

Φυσικά, τα ποσοτικά στοιχεία δεν αντικατοπτρίζουν κατ' ανάγκην την ποιότητα του επιστημονικού έργου – η οποία οφείλει να αποτελεί και τον μοναδικό κρίσιμο παράγοντα στο πλαίσιο μιας ακαδημαϊκής κρίσης. Ως προς αυτή την ποιότητα, πάντως, κάποια από τα στοιχεία του ανωτέρω πίνακα ενδέχεται να είναι ενδεικτικά· εννοώ κυρίως τα στοιχεία (2), (12) και (13). Έχω δημοσιεύσει έξι φιλοσοφικά άρθρα σε διεθνή περιοδικά με σύστημα κρίσης από ανώνυμους κριτές – η συνυποψήφιά μου δεν έχει δημοσιεύσει ούτε ένα.[g] Η διεθνής βάση δεδομένων The Arts & Humanities Citation Index καταγράφει έξι αναφορές στο έργο μου – καμία για τη συνυποψήφιά μου. Οι συνολικές καταγεγραμμένες παραπομπές ακαδημαϊκών δημοσιευμάτων στο έργο μου ανέρχονται σε σαράντα επτά – ενώ στο ακαδημαϊκό έργο της συνυποψήφιάς μου καταγράφονται μόλις δύο παραπομπές ακαδημαϊκού χαρακτήρα.

Η σημασία τέτοιων στοιχείων είναι προφανής – αλλά μόνο για όσους μπορούν να τα εκτιμήσουν. Δεν αποδίδω, επομένως, ως προς τούτο, κακή πρόθεση στα μέλη της Εισηγητικής Επιτροπής, τα οποία (ενδεχομένως και για λόγους απτόμενους του δικού τους ακαδημαϊκού προφίλ) δεν έχουν κανένα κίνητρο να αναγνωρίσουν τη σημασία δημοσιεύσεων σε διεθνή περιοδικά όπως *Allgemeine Zeitschrift für Philosophie, Journal of Philosophical Research, Rhizai, Philosophische Rundschau* και, κυρίως, στο *Archiv für Geschichte der Philosophie*. Ούτε σε ελληνικά περιοδικά όπως ο *Δευκαλίων* και το *Υπόμνημα*. Ούτε τη σημασία της έκδοσης βιβλίων και της συμμετοχής σε συλλογικούς τόμους που εκδίδονται (ό-

[a] Αρ. I.4-6.
[b] Αρ. 38-47.
[c] Αρ. II. 8, 15, 19, 27-30, 35, 37, 39, 44.
[d] Αρ. II.21.
[e] Αρ. II.13, 23, 25-26, 31, 40-42.
[f] Αρ. II.14.
[g] Δεν μπορεί, π.χ., να θεωρηθεί φιλοσοφικό ένα κείμενο το οποίο κατά την Έκθεση «αναλύει εμπεριστατωμένα την τακτική με την οποία η κυπριακή Πολιτεία αντιμετώπισε τη διάδοση της β-θαλασσαιμίας, μιας γενετικής, κληρονομικά μεταδιδόμενης ασθένειας η οποία έπληξε την Κύπρο τις δεκαετίες του 1950-1980» (σ. 32).

χι στις εκδόσεις Peter Lang, αλλά) στους εκδοτικούς οίκους Fink Verlag, Vandenhoeck-Ruprecht και Marquette University Press.

Προϋπόθεση της εγκυρότητας μιας ακαδημαϊκής κρίσης είναι η θεμελιώδης διάκριση μεταξύ επιστημονικής και μη επιστημονικής εργασίας. Δυστυχώς, η Εισηγητική Επιτροπή αντιπαρέρχεται αυτή τη διάκριση, συγχέοντας ακαδημαϊκό έργο και εφημεριδογραφία, βιβλίο και ανέκδοτη διατριβή, συγγραφή και επιμέλεια, επιστημονικό άρθρο και πολιτικο-κοινωνικό προβληματισμό. Σπεύδει, για παράδειγμα, η Έκθεση να κατατάξει στην κατηγορία «βιβλία, εκδόσεις, μεταφράσεις» (ως τι άραγε από όλα αυτά;):

α. μια εργασία Master

β. μια ανέκδοτη διδακτορική διατριβή

γ. ένα κείμενο για το οποίο απλώς αναφέρεται ότι έχει συναφθεί «συμβόλαιο με τον εκδοτικό οίκο Peter Lang».

Σε αυτά τα «βιβλία» προστίθενται: η “συν-επιμέλεια” δυο επιστημονικών και τριών παρα-επιστημονικών τόμων· μία μετάφραση και μία «επιμέλεια» μετάφρασης· και η φιλολογική επιμέλεια της έκδοσης ενός βυζαντινού κειμένου. Με αυτό τον τρόπο, η Εισηγητική Έκθεση υιοθετεί «ασμένως» την εξίσωση “0=11”· επιχειρεί μάλιστα να *παραπλανήσει* το εκλεκτορικό σώμα, σημειώνοντας (σ. 35) ότι το «δημοσιευμένο» έργο της συνυποψηφίας μου περιλαμβάνει μεταξύ άλλων «δύο [*αδημοσίευτες*] διατριβές (για την απόκτηση του μεταπτυχιακού και του διδακτορικού τίτλου) [... και] μία [*αδημοσίευτη*] μονογραφία στα αγγλικά».

Β. Επί της ουσίας

Η Εισηγητική Έκθεση *μεροληπτεί*, αφιερώνοντας στην παρουσίαση των άρθρων μου τρεις σελίδες (σ. 9-11), ενώ στα (αριθμητικώς περίπου ισάριθμα, και ως προς την έκταση καταφανώς υπολειπόμενα) άρθρα της συνυποψηφίας μου αφιερώνονται 16 σελίδες (σ. 18-34). Κείμενά μου 30 σελίδων, αν μη τι άλλο πρωτότυπα και δημοσιευμένα σε έγκυρα διεθνή περιοδικά, αναλύονται σε τρεις αράδες (βλ. σ. 10), ενώ σε κείμενα 1-2 σελίδων δημοσιευμένα σε εφημερίδες και φυλλάδια η Έκθεση αφιερώνει εννέα (σ. 27, II.25), δεκατρείς (σ. 29, II.31), ή ακόμη και είκοσι αράδες (σ. 30-1, II.35).

Ως προς τα βιβλία μου, η Έκθεση αποπειράται πράγματι την εμβριθή επιστημονική ανάλυσή τους – κάτι που δεν διαπιστώνεται ως προς το έργο της συνυποψηφίας μου. Ειδικότερα, η Εισηγητική Επιτροπή αξιολογεί κριτικά τα τέσσερα από τα πέντε βιβλία μου, απαξιώνοντας το

> **(5)** *Parmenides, Cosmos and Being. A Philosophical Interpretation*. Milwaukee: Marquette University Press 2007, 109 σ.

ως απλή επανάληψη που «επαναδιατυπώνει τις βασικές [μ]ου θέσεις σχετικά με το ποίημα

του Παρμενίδη». Πρόκειται προφανώς για διαπίστωση που διέφυγε την προσοχή όχι μόνο του πανεπιστημιακού εκδοτικού οίκου Marquette University Press, αλλά και του περιοδικού *The Classical Review*, του οποίου το κύρος ελπίζω ότι δεν αμφισβητείται από τα μέλη της Εισηγητικής Επιτροπής: το εν λόγω περιοδικό, έχοντας ήδη φιλοξενήσει βιβλιοκρισία του υπ' αρ. (1) έργου, ανήγγειλε βιβλιοκρισία και για το υπ' αρ. (5), η οποία αναμένεται να δημοσιευθεί εντός του 2009. Ας είναι...

Οφείλω εξαρχής να αναγνωρίσω ότι ο Συντάκτης[a] των σσ. 2-8 της Εισηγητικής Έκθεσης είναι πράγματι φιλοσοφικώς εγγράμματος – και τούτο προκαλεί ακόμη περισσότερα ερωτηματικά ως προς τη σωρεία ακυρολεξιών, λογικών ακροβασιών και παρανοήσεων του κειμένου του. Ξεκινώ από τα σχόλια του Συντάκτη για τα δύο πρώτα βιβλία μου:

> **(1)** *Die erste «zweite Fahrt». Sein des Seienden und Erscheinen der Welt bei Parmenides*. Μόναχο: Wilhelm Fink Verlag 1997, 301 σ.
>
> **(2)** *Ο πρώτος «δεύτερος πλους». Είναι και Κόσμος στο ποίημα του Παρμενίδη*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 1998, 266 σ.

1. «η ερμηνεία του παρμενίδειου Είναι θα απαιτούσε μια συνολική αναμέτρηση με την αρχαία οντολογία (π.χ. την πυθαγόρεια αναγωγή του όντος στο ποσό ή την πλατωνική σύναψη Είναι και είδους)» (σ. 2)

Ο Συντάκτης δεν εγκαλεί εδώ την ταπεινότητά μου. Εγκαλεί κατ' αρχάς τους μεγαλύτερους μελετητές του Παρμενίδη –από τον Diels[b] έως τον Mourelatos[c] και από τον Hölscher[d] και τον Mansfeld[e] έως την Curd[f]– οι οποίοι, εσφαλμένα κατ' αυτόν, αποπειράθηκαν να αναμετρηθούν ερμηνευτικά με τη σκέψη του Παρμενίδη και όχι με το σύνολο της αρχαίας οντολογίας. Αλλά εγκαλεί και κάθε μελετητή που επιλέγει ως αντικείμενό του μια συγκεκριμένη μορφή της ιστορίας του πνεύματος, χωρίς να σπεύδει να εγκολπωθεί μια τέτοια ολιστική μεθοδολογική αρχή.

2. «προβληματική μεταγραφή της "φαινομενολογίας" του Husserl στην οντολογία του Παρμενίδη», «εγγενείς δυσχέρειες αυτής της αναγωγής» (σ. 2)

Ο Συντάκτης σε όλη την παρούσα παράγραφο περιγράφει, ενίοτε παραποιεί, επικρίνει, αλλά *δεν αιτιολογεί*. Προφανώς του έχουν διαφύγει οι εκτενείς αναφορές της Εισαγωγής (σ.

---

[a] Χρησιμοποιώ εδώ αυτή τη διατύπωση ως βραχυγραφική variatio, αντί της διαρκούς επανάληψης του περιφραστικού «τα μέλη της Εισηγητικής Επιτροπής», και εννοώντας βεβαίως αυτά ακριβώς τα μέλη.

[b] Diels, H.: *Parmenides, Lehrgedicht*, 1897. Sankt Augustin: Academia [2]2003.

[c] Mourelatos, A.P.D.: *The Route of Parmenides. A Study of Word, Image and Argument in the Fragments*, 1970. Las Vegas: Parmenides Publishing [2]2008.

[d] Hölscher, U.: *Parmenides. Vom Wesen des Seienden*, 1968. Frankfurt: Suhrkamp [2]1986.

[e] Mansfeld, J.: *Die Offenbarung des Parmenides und die menschliche Welt*. Assen: Van Gorcum 1964.

[f] Curd, P.: *The Legacy of Parmenides. Eleatic Monism and Later Presocratic Thought*, 1998. Las Vegas: Parmenides Publishing [2]2004.

14-6 της γερμανικής έκδοσης / σ. 4-6 της ελληνικής έκδοσης) για τον τρόπο με τον οποίο κατανοώ το χαρακτήρα και την αποστολή της ιστορίας της φιλοσοφίας ως μιας φιλοσοφικά ενεργού και ζωντανής πρόβασης. Του έχει διαφύγει και η εκτενής μεθοδολογική αναφορά μου (ακριβώς στις σελίδες τις οποίες επικρίνει: 45 / 31-2) στο χαρακτήρα και τη νομιμότητα μιας "αναχρονιστικής" χρήσης της έννοιας της Intentionalität («αποβλεπτικότητα») εν όψει της παρμενίδειας φιλοσοφίας. Η αναγωγή αυτή θα μπορούσε πράγματι να είναι «προβληματική», να εμφανίζει «εγγενείς δυσχέρειες» (τις οποίες πάντως καμία από τις έξι δημοσιευμένες βιβλιοκρισίες δεν διέγνωσε – βλ. αντίθετα τις πολλαπλές παραπομπές μελετητών σε αυτήν ειδικά την αναγωγή). Τούτο όμως οφείλει να δειχθεί, και όχι να διατυπωθεί αφοριστικά και χωρίς ίχνος επιχειρήματος.

3. «κατά βάση λήψη ζητουμένου», «αυτή η κρίση λαμβάνει το ζητούμενο, γιατί εξηγεί μια έννοια υποθέτοντας μιαν άλλη εξίσου καίρια έννοια, που συνιστά όμως αντικείμενο διαφωνίας» (σ. 2)

Εδώ υπεισερχόμαστε σε ένα αμιγώς φιλοσοφικό ζήτημα. Ο Συντάκτης μού αποδίδει εδώ «λήψη του ζητουμένου» (ως εγκρατής της Λογικής, θα έπρεπε ακριβέστερα να ομιλεί για «κύκλο εν τω ορίζειν» ή για «διαλληλία»). Λαμβάνοντας υπόψη ότι το έργο μου προσγράφεται σε αυτό που ευρύτερα μπορεί να ονομαστεί «ερμηνευτική παράδοση», δεν εκπλήσσομαι για αυτή τη μομφή, η οποία εξάλλου ανέκαθεν απευθυνόταν εναντίον της ερμηνευτικής. Οι αφετηρίες για τη διατύπωση αυτής της μομφής είναι συνήθως δύο: Αφενός μια προκρούστεια ταύτιση του κατανοήσιμου με το αποδείξιμο, η οποία εκφράζεται φιλοσοφικά μέσα από ένα είδος λογικο-λογιστικής ορθοδοξίας αναλυτικού τύπου. Και αφετέρου η λαχτάρα για μια συστηματικότητα, η οποία εκκινεί από έννοιες τόσο ατράνταχτα θεμελιωμένες, ώστε να μην συνιστούν «αντικείμενο διαφωνίας» – για να εκβάλει εντέλει σε ένα είδος φαύλης μεταφυσικής που επιχειρεί να υφαρπάξει την ψευδαίσθηση μιας θεμελίωσης modo geometrico. Οι ιστορικές εμφανίσεις αυτής της ψευδαίσθησης (Spinoza, και όχι μόνο) έχουν φυσικά φιλοσοφικό ενδιαφέρον. Η απόπειρα αναβίωσης και εκπλήρωσης αυτής της προσδοκίας σήμερα, ωστόσο, λαμβάνει χώρα μόνο ως ιδεασμός. Και πάντως, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να πληροφορηθούμε από τον Συντάκτη ποιες είναι οι «καίριες» φιλοσοφικές έννοιες που, κατ' αυτόν, δεν συνιστούν «αντικείμενο διαφωνίας», και άρα επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται για την «εξήγηση» άλλων εννοιών.

Τόσο η χαϊντεγκεριανή φιλοσοφία όσο και η σύγχρονη φιλοσοφική ερμηνευτική έχουν ήδη δείξει επαρκώς ότι η κατανόηση δεν μπορεί εντέλει παρά να είναι κυκλική, και ότι η φιλοσοφία δεν αποτελεί παρά την εννοιακά οργανωμένη απόπειρα χειρισμού αυτής της κυκλικότητας, καθώς και εμβάθυνσης σε αυτήν. Ο Συντάκτης έχει βεβαίως γνώση της περίφημης § 32 του *Είναι και χρόνος*:

> Το να βλέπει κανείς σε αυτό τον κύκλο ένα vitiosum και να αναζητεί δρόμους αποφυγής του, ή να τον "νιώθει" ως αναπόφευκτη ατέλεια, δηλώνει μια εκ βάθρων πα-

> ρανόηση του κατανοείν [...] Το αποφασιστικό είναι όχι να εξέλθουμε του κύκλου, αλλά να εισέλθουμε εντός του με ορθό τρόπο (*ΕκΧ*, σ. 153).

Αυτό που μου καταλογίζεται και εδώ είναι επομένως το ότι ανήκω σε μια συγκεκριμένη φιλοσοφική παράδοση. Μπορεί τούτο να αποτελεί λόγο ακύρωσης ενός βιβλίου; Μπορεί τούτο να αποτελεί λόγο απόρριψης ενός υποψηφίου;

4. «Μέσα από πολλές κατά το μάλλον ή ήττον ατυχείς διατυπώσεις, όπως π.χ. τη διατύπωση ότι το Είναι "τρέχει τρόπον τινά παράλληλα με την πραγματικότητα" (verläuft... an ihr entlang) (σ. 99 – γερμανική έκδοση)» (σ. 2)

α. Η διατύπωση «τρέχει τρόπον τινά παράλληλα με την πραγματικότητα» είναι («τωόντι!») όχι μόνο ατυχής, αλλά και εμφανής σολοικισμός.

β. Η διατύπωση αυτή *δεν είναι δική μου*: αποτελεί ατυχή απόπειρα του Συντάκτη να αποδώσει τη φράση «das Sein verläuft gleichsam an der Welt entlang» στην ελληνική. Το γερμανικό ρήμα verlaufen, βεβαίως, δεν σημαίνει «τρέχω (παράλληλα)», ούτε συμπίπτει νοηματικά με το ρήμα laufen.

γ. Ακριβώς γι' αυτόν το λόγο, αποδίδοντας αυτό το νόημα στην ελληνική έκδοση, χρησιμοποιώ το ρήμα «διατρέχω»:

> Η ιδέα του Είναι [...] δεν ζητάει να εγκαταλείψει τον κόσμο, αλλά τον διατρέχει σε όλη του την έκταση (σ. 73).

Παρά τα εισαγωγικά που χρησιμοποιεί, επομένως, ο Συντάκτης δεν παραθέτει εδώ δική μου διατύπωση, αλλά τη δική του κακότεχνη μετάφραση, την οποίο στη συνέχεια επικρίνει. Η Έκθεση είναι και σε αυτό το σημείο *παραπλανητική*.

δ. Ως προς την ουσία, και για όσους γνωρίζουν, η χρήση των ρημάτων «διατρέχω» και «verlaufen» συνδέεται εδώ με το κομβικής σημασίας για την παρμενίδεια σκέψη ζήτημα της *οδού*, του δρόμου, της *κελεύθου*, της διαδρομής (πρβλ. κυρίως Mourelatos, αλλά και σσ. 49-54 στη δική μου ελληνική έκδοση).

5. περί αναχρονισμού (σ. 2-3)

Στις δύο υπό συζήτηση μελέτες επιχειρώ τον παραλληλισμό του παρμενίδειου Είναι με πλατωνική ιδέα και επισημαίνω ότι τέτοιοι παραλληλισμοί, στο βαθμό που «νομιμοποιούνται από κάποια εμπράγματη συγγένεια ή συνάφεια», όχι απλώς δεν συνιστούν απορριπτέους αναχρονισμούς, αλλά «εκπληρώνουν τη βασική αποστολή μιας ιστορίας της φιλοσοφίας που αντιλαμβάνεται εαυτήν όχι ως δοξογραφία, αλλά ως οργανικό και αναπόσπαστο τμήμα της φιλοσοφίας καθ' εαυτήν» (98/72· βλ. και Εισαγωγή, 14-6 / 4-6). Ο Συντάκτης μού προσάπτει λοιπόν εδώ ότι μένω πιστός στη μεθοδολογική (και όχι μόνο) αντίληψή μου για την ιστορία της φιλοσοφίας. Μου προσάπτει επίσης ότι κάνω αυτό που ο ίδιος προηγουμένως είχε προβάλλει ως έλλειμμα, όταν μου καταλόγιζε ότι δεν συνδέω το ποίημα του Παρμενίδη με τους Πυθαγόρειους ή με την πλατωνική οντολογία.

6. «η “προοπτική κατανόησης” αποτελεί έννοια της ερμηνευτικής του H.-G. Gadamer και όχι της ελληνικής οντολογίας!» (σ. 3)

Το θαυμαστικό γενικώς αποφεύγεται στον επιστημονικό λόγο, και πάντως δεν χρησιμοποιείται ως κορωνίδα μιας κοινότοπης διαπίστωσης. Εδώ, δυστυχώς, ο Συντάκτης το χρησιμοποιεί ως θριαμβική κραυγή επικράτησης – επί ενός ανεμόμυλου. Διαβεβαιώνω, λοιπόν, ότι καλώς γνωρίζω πως η «προοπτική κατανόησης» αποτελεί έννοια της σύγχρονης φιλοσοφικής ερμηνευτικής και όχι της αρχαίας οντολογίας. Επί της ουσίας, βλ. το προηγούμενο σημείο.

7. «η προσκόμιση όρων από την “ερμηνευτική” ή τη “φαινομενολογία” χωρίς τον εντοπισμό της ακριβούς θέσης τους σε ένα φιλοσοφικό πλαίσιο δεν αποφέρουν [sic] πάντα τα αναμενόμενα ερμηνευτικά αποτελέσματα» (σ. 3)

Στο πλαίσιο ενός εγχειρήματος ιστορίας της φιλοσοφίας που επιχειρεί να εκτυλιχθεί ως διάλογος του σήμερα με το χθες, ημών με τα κείμενα της παράδοσης, ο εντοπισμός της «ακριβούς θέσης» των εννοιών δεν μπορεί παρά να είναι παράγωγο αποτέλεσμα ενός τέτοιου διαλόγου, και όχι βέβαια προϋπόθεση ως στατική πρόσδεσή τους σε έναν άχρονο ορισμό.

Στη συνέχεια η Έκθεση προχωρεί σε μια απόπειρα αξιολόγησης του έργου:

> **(3)** M. Heidegger, *Τι είναι μεταφυσική;* – Προλεγόμενα, Μετάφραση, Σχόλια. Αθήνα: Πατάκης 2000, ^{3}2004, 198 σ.

8. «Ο κ. Π. Θανασάς θεωρεί ότι το “εγχείρημα μιας φιλοσοφίας θεμελιωμένης στη ‘βιοτική πραγματικότητα’ και την ατομικότητα της ύπαρξης” εκβάλλει στη χεγκελιανή έννοια της “ιστορικότητας της φιλοσοφίας” (σ. 31). Κατά τον κ. Π. Θανασά ο “εγελιανός” (σ. 32) Heidegger συμπεραίνει ότι “το υποκείμενο και η φιλοσοφία μοιράζονται την ίδια δομή και διέπονται εξίσου από ιστορικότητα” (σ. 32). Ο υποψήφιος δεν απαντά όμως, έστω και στοιχειωδώς, στο καίριο ερώτημα κατά πόσο μια οντολογία του υποκειμενικού βιώματος και της “βιοτικής πραγματικότητας” αντλεί τα επιχειρήματά της από μια φιλοσοφία η οποία θέτει στο επίκεντρο την έννοια του Λόγου!» [το θαυμαστικό και πάλι του Συντάκτη] (σ. 4 της Έκθεσης)

Αντιγράφω από το κρινόμενο κείμενό μου (*ΤεΜ*, σ. 31):

> Εκτός από τον φανερό πρωταγωνιστή τους, τον Αριστοτέλη, οι *ΦΕΑ* έχουν πάντως και κάποιους αφανείς φιλοσοφικούς ήρωες. Ένας από αυτούς είναι βέβαια ο Kierkegaard, στον οποίο μπορούν να αναχθούν το εγχείρημα μιας φιλοσοφίας θεμελιωμένης στη «βιοτική πραγματικότητα» και την ατομικότητα της ύπαρξης, ο ρόλος της συνείδησης, η σύνδεση φιλοσοφικής έννοιας και υποκειμενικού βιώματος. Ο δεύτερος, λιγότερο εμφανής, αναμφίβολα όμως πιο σημαντικός ήρωας των *ΦΕΑ* δεν είναι άλλος από τον Hegel. Δεν αποτελεί υπερβολή να υποστηρίξει κανείς ότι

> από τα πρώτα του βήματα ως τα τελευταία ο Heidegger αντίκριζε στην εγελιανή φιλοσοφία το "αντίπαλο δέος" του δικού του φιλοσοφικού προτάγματος [...] Ειδικά στις *ΦΕΑ*, η επίμονη υπόμνηση της ιστορικότητας της φιλοσοφίας αποτελεί σαφέστατο δείγμα εγελιανής κληρονομιάς.

Αποτελεί επομένως, κατά την άποψή μου, πρόδηλη παραποίηση η απόδοση σε μένα της αφελούς θέσης ότι η χαϊντεγκεριανή θεώρηση της ατομικότητας της ύπαρξης «εκβάλλει» στην εγελιανής προέλευσης ιστορικότητα της φιλοσοφίας – ειδικά όταν στο κείμενό μου *διακρίνω* (αντί να συγχέω) αυτές τις δύο στοχεύσεις και την προέλευσή τους (ατομικότητα – ιστορικότητα, Kierkegaard – Hegel). Ο τρόπος με τον οποίο οι δύο αυτές στοχεύσεις συνδυάζονται από τον Heidegger αποτελεί περιεχόμενο του δικού του, *πρωτότυπου* εγχειρήματος της «ιστορικής αποδόμησης» (Destruktion), η οποία συνιστά την κεντρική έννοια όχι μόνο αυτού του κειμένου, αλλά (τουλάχιστον διακηρυκτικά) και αυτού του *Είναι και χρόνος*. Με αυτή την έννοια, η χαϊντεγκεριανή φιλοσοφία δεν «αντλεί τα επιχειρήματά της» από τον Χέγκελ, αλλά εμβαθύνει στο δικό του διαστοχασμό της ιστορικότητας, εμφανίζοντάς την πλέον ως δομή της ίδιας της ατομικής ύπαρξης.

Όσο για την απόδοση σε μένα του χαρακτηρισμού «ο "εγελιανός" Heidegger», ομολογώ ότι, όσο κι αν έψαξα στη σ. 32 (και γενικότερα στο κείμενό μου), δεν συνάντησα πουθενά τη λέξη «εγελιανός». Η εντός εισαγωγικών αναφορά μου σε έναν "εγελιανισμό" του φιλοσόφου, με την έννοια που αναπτύχθηκε ανωτέρω, δεν τον καθιστά βεβαίως «εγελιανό», δηλαδή οιονεί οπαδό της εγελιανής φιλοσοφίας. Φοβούμαι ότι ο Συντάκτης απλώς αδυνατεί να διακρίνει αυτές τις (όχι ιδιαίτερα λεπτές) αποχρώσεις, και δεν δέχομαι ότι επιχειρεί τη διαστρέβλωση της θέσης μου – και τούτο παρά την ύπαρξη εκτενούς παραθέματος στην ίδια σελίδα (σ. 32), το οποίο δείχνει ακριβώς τα όρια του χαϊντεγκεριανού "εγελιανισμού":

> Σε αντίθεση βέβαια με την εγελιανή, η χαϊντεγκεριανή «άρνηση» λαμβάνει στο πλαίσιο της ιστορικής αποδόμησης μια κατεύθυνση αντίθετη προς το βέλος του χρόνου. Δεν προχωρεί *τελεολογικά*, αρνούμενη μορφές του πνεύματος και παράγοντας τις διάδοχές τους, αλλά στρέφεται *αρχαιο-λογικά* προς τη γένεση των εννοιών, αποκαθαίροντας τις επικαλύψεις της «αρχέγονης» σημασίας τους. Το παρόν εντάσσεται μεν οργανικά στην ιστορική εξέλιξη, δεν αποτελεί ωστόσο κατάληξη μιας πορείας αυτοδιαύγασης (του Πνεύματος), αλλά σημείο συσσωρευμένης συσκότισης. Το δε παρελθόν δεν φωτίζεται αναδρομικά από το παρόν, αλλά καλείται αντίθετα το ίδιο να φωτίσει την παροντική μας θέση και κατάσταση.

9. Θα άξιζε να υπενθυμίσει κανείς ότι ο κ. Δεληβογιατζής, που ως συνυπογράφων την Εισήγηση με κατηγορεί τώρα για την ανάδειξη των εγελιανών επιρροών στον Χάιντεγκερ, πριν από δύο μόλις έτη, ενόψει του ίδιου έργου μου, και μεταξύ πολλών επαινετι-

κών κρίσεων και σχολίων, ετόνιζε:[a]

> Τώρα ως προς τον Heidegger, η προσέγγισή του [του Π.Θ.] *περιέργως* δεν είναι εγελιανή [...] Υπάρχει, κατά την αίσθησή μου, πολύς Hegel στο Heidegger – ο κόσμος δεν το ξέρει αυτό... Διαχέεται πολύς Hegel στο Heidegger, και μάλιστα από την πρώτη κιόλας φάση παραγωγής: το *Είναι και χρόνος* –ένα σημαδιακό κείμενο γραμμένο το '27– βρίθει από εγελιανές βαρυντικές [sic] επιβιώσεις, υπόρρητες αναφορές.

Πριν από δύο μόλις έτη, λοιπόν, ο Χάιντεγκερ *ήταν* εγελιανός και «περιέργως» δεν το αναγνώριζα. Τώρα, ο Χάιντεγκερ *δεν είναι* εγελιανός και περιέργως το υποστηρίζω. *Habent sua fata scripta...*

10. «Κατά τον κ. Π. Θανασά, το Είναι και Χρόνος, το κύριο δηλαδή έργο του M. Heidegger "υπήρξε μια αποτυχία"» (σ. 4).

Δυστυχώς, ο Συντάκτης εμφανίζει αδυναμίες όχι μόνο ως προς τη χρήση των εισαγωγικών, αλλά και ως προς την κατανόησή τους. Όπως λοιπόν μπορεί να διαπιστώσει κάθε αναγνώστης, στη σ. 33 χρησιμοποιώ *εντός εισαγωγικών* τη φράση «Το "Είναι και Χρόνος" υπήρξε μια αποτυχία». Ο λόγος καθίσταται προφανής λίγες σελίδες αργότερα (σ. 43-4):

> Το *ΕκΧ* καταγράφεται τελικά στην ιστορία της φιλοσοφίας ως μια μεγαλειώδης «αποτυχία». Η λέξη αυτή περικλείεται από εισαγωγικά για δύο λόγους. Πρώτον, διότι ο χαρακτηρισμός αυτός δεν προέρχεται από τον γράφοντα, αλλά από τον ίδιο τον Heidegger (βλ. τη φράση που παρατέθηκε και ανωτέρω, σ. 33, και που περιέχεται σε επιστολή του Heidegger στον Max Kommerell: M. Kommerell, *Briefe und Aufzeichnungen 1919-1944*, Olten/Freiburg 1967, σ. 405). Δεύτερον, διότι μόνο εντός εισαγωγικών μπορεί να χρησιμοποιείται η λέξη αυτή για ένα έργο που, παρά την αποσπασματικότητά του, αποτέλεσε την «πιο βαθιά τομή στη γερμανική φιλοσοφία μετά τον Hegel» [ακολουθεί παραπομπή στον Habermas, από τον οποίο προέρχεται αυτός ο χαρακτηρισμός].

Μόνο μια ανεπαρκής ανάγνωση του κειμένου μου θα με εμφάνιζε λοιπόν ως υποστηρικτή της θέσης ότι το *ΕκΧ* υπήρξε ένα αποτυχημένο έργο.

11. «αυτή η εξελικτική και πολλές φορές βιογραφική (βλ. σχετικά την αναφορά στο έτος 1924/5, όπου ο Heidegger διαβάζει [sic] τον πλατωνικό Σοφιστή!) έκθεση [...]» (σ. 4).

Και πάλι εδώ το θαυμαστικό του Συντάκτη, που μόλις απέδειξε ότι δεν φιλοσοφώ αλλά βιογραφώ. Ας κρίνει λοιπόν ο αναγνώστης κατά πόσο η εν λόγω αναφορά (σ. 39) είναι «βιογραφική»:

> Πώς όμως γεννιέται στη σκέψη του Heidegger το ερώτημα για το «Είναι εν γένει»

[a] Από την τοποθέτησή του κατά τη διαδικασία μονιμοποίησής μου, πρακτικό εκλεκτορικού σώματος 30.11.06 (η έμφαση δική μου). Βλέπε επ' αυτού και στο τέλος του παρόντος Υπομνήματος.

και η ανάγκη να τεθεί εκ νέου; Τι συμβαίνει μεταξύ του 1922, όταν αυτό για το οποίο γίνεται λόγος είναι αποκλειστικά το «Είναι του Dasein», δηλ. η ανθρώπινη βιοτική πραγματικότητα, και του 1927, οπότε το «Είναι εν γένει» αναγορεύεται σε ύψιστη επιδίωξη της χαϊντεγκεριανής αναζήτησης; Το κρίσιμο σημείο εντοπίζεται χρονικά στο χειμερινό εξάμηνο 1924/25, όταν στο πλαίσιο μιας πανεπιστημιακής παράδοσης για τον πλατωνικό *Σοφιστή* ο Heidegger θα έλθει εκ νέου αντιμέτωπος με το ερώτημα του Ελεάτη Ξένου: τί ποτε βούλεσθε σημαίνειν ὁπόταν ὂν φθέγγησθε; (*Σοφ*. 244a). Το ερώτημα αυτό για το «νόημα του Είναι» επανασυνδέει τον Heidegger με την οντολογική προβληματική που είχε καθορίσει αποφασιστικά τα πρώτα στάδια της φιλοσοφικής του ανάπτυξης, τότε που επεδίωκε να κατανοήσει το αριστοτελικό πολλαχῶς λεγόμενον του ὄντος ή τη διασύνδεση λογικής και οντολογίας στην ύστερη μεσαιωνική φιλοσοφία.

Το επόμενο (και πιο αναλυτικό) τμήμα της Έκθεσης στρέφεται στο έργο:

(4) Χέγκελ, *Ο Λόγος στην ιστορία. Εισαγωγή στη φιλοσοφία της ιστορίας* – Προλεγόμενα, Μετάφραση, Ερμηνευτικά σχόλια. Αθήνα: Μεταίχμιο 2006, 363 σ.

Ο Συντάκτης υπερασπίζεται εδώ τον ορθόδοξο εγελιανισμό που συναντά κανείς σε μέτριες εγκυκλοπαίδειες και λεξικά – το μόνο που λείπει είναι η εσφαλμένη θέση ότι η εγελιανή διαλεκτική εκδιπλώνεται βάσει του σχήματος «θέση-αντίθεση-σύνθεση».[a] Η διακήρυξη της Έκθεσης «οριοθετούμε την περιοχή της χεγκελιανής παγκόσμιας ιστορίας» προτάσσεται μιας εκτενούς εισαγωγικής παραγράφου που δεν αποτελεί παρά συμπίλημα στοιχείων τα οποία στο σύνολό τους περιλαμβάνονται στα Προλεγόμενα της δικής μου έκδοσης. Και ο Συντάκτης συνεχίζει:

12. «μια αξιοσημείωτη εννοιολογική ανακρίβεια παρατηρείται στη σ. 19, όπου η Φαινομενολογία του πνεύματος ορίζεται ως ερμηνευτική: κατά την άποψη του υποψηφίου, “η Φαινομενολογία συνιστά μια αρχετυπική μορφή ερμηνευτικής”» (σ. 5).

Το παράθεμα αποκαλύπτει από μόνο του τη μέθοδο του Συντάκτη: Μου αποδίδεται ότι *«ορίζω»* τη *ΦτΠ* ως ερμηνευτική (τι σημαίνει άραγε εδώ το ρήμα «ορίζω»; υπάρχουν «ορισμοί» των φιλοσοφικών κειμένων;), ενώ στο κείμενό μου την χαρακτηρίζω ως «*αρχετυπική* μορφή ερμηνευτικής». Ο επαρκής αναγνώστης κατανοεί τη διαφορά.

Αξίζει όμως να μείνουμε λίγο περισσότερο στο εν λόγω σημείο και να παραθέσω ολόκληρη την επικρινόμενη περίοδο του κειμένου μου:

Η *Φαινομενολογία* συνιστά έτσι μια αρχετυπική μορφή ερμηνευτικής, η οποία δεν προβαίνει σε εξωτερικές υποδείξεις προς τις μορφές συνείδησης, αλλά επιμένει να

[a] Πρβλ. και Θ. Πελεγρίνης, *Λεξικό της Φιλοσοφίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα 2004, σ. 159. Εκεί και η «παράσταση» της εγελιανής διαλεκτικής ως οικογένειας, όπου «ο πατέρας αποτελεί τη θέση, η μητέρα την αντίθεση και το παιδί τη σύνθεση».

τις κατανοεί – και μάλιστα (σύμφωνα με τη γνωστή ρήση) να τις κατανοεί καλύτερα απ' ό,τι οι ίδιες μπορούν να κατανοήσουν τον εαυτό τους (πρβλ. Hoffmann 2004, σ. 203).

Ο χαρακτηρισμός, επομένως, της *ΦτΠ* ως μιας μορφής ερμηνευτικής *δεν* είναι δικός μου (ούτως ή άλλως, θέμα του βιβλίου δεν είναι η *ΦτΠ*). Υιοθετώ εδώ απλώς μια θέση ενός από τους σημαντικότερους σύγχρονους μελετητές του Χέγκελ, γνωστού εξάλλου στο Τμήμα μας από διαλέξεις του ως προσκεκλημένου του συναδέλφου κ. Θ. Πενολίδη. Ας δούμε λοιπόν τι γράφει ο T.S. Hoffmann, στο δικό του, πολλάκις επαινεθέν βιβλίο:[a]

> Κανείς πριν από τον Χέγκελ δεν έγραψε μια ιστορία των μορφών της συνείδησης προκειμένου, μέσω της ανασυγκρότησης (Rekonstruktion) και συγχρόνως της αποδόμησης (Destruktion) αυτών των μορφών συνείδησης, να παρουσιάσει τη λογική της γνώσης ως τέτοια. Ως πλέον εγγύς θα μπορούσε ίσως να αναφερθεί ο πλατωνικός διάλογος, ο οποίος αποτελεί εξίσου μορφή έμμεσης φιλοσοφικής μετάδοσης, μέσω της σκηνοθετημένης παρουσίασης συγκεκριμένων ιδεοτυπικών μορφών συνείδησης. Πράγματι, ο συγγραφέας της *ΦτΠ* διεκδικεί για τον εαυτό του ένα είδος σωκρατικού ρόλου· αποκαλύπτει την περατότητα της πεπερασμένης γνώσης, ή μάλλον την αφήνει να αποκαλυφθεί μόνη της, κερδίζοντας μέσα από αυτό τον έλεγχο τη νέα έννοια, τον Λόγο. Συγχρόνως ο Χέγκελ δεν είναι μόνο Σωκρατικός, αλλά –αν θέλετε– και ερμηνευτικός· το κείμενό του επιδιώκει πραγματικά να κατανοήσει μορφώματα της συνείδησης, και μάλιστα εντέλει να τα κατανοήσει καλύτερα απ' ό,τι αυτά μπορούν να κατανοήσουν εαυτά ως απλώς άμεσες μορφές γνώσης [...].

Ιδού λοιπόν ο απαράδεκτος κ. Hoffmann: τολμά να παραλληλίζει τον Χέγκελ με τον Σωκράτη ή τον Πλάτωνα, παραβλέποντας ότι ο Χέγκελ είναι φιλόσοφος των Νέων Χρόνων και όχι της αρχαιότητος (όπως ο Σωκράτης που γεννήθηκε το 470/69 και πέθανε το 399 π.Χ.! – θα μπορούσε να συμπληρώσει ο Συντάκτης). Κι ακόμη, τολμά ο Hoffmann να παραλληλίζει το εγελιανό εγχείρημα της *ΦτΠ* με την ερμηνευτική επιδίωξη κατανόησης κειμένων, νοημάτων και φιλοσοφημάτων με τρόπο που υπερβαίνει την οιονεί θετικιστική αμεσότητα της αυτοκατανόησής τους, και χωρίς «τον εντοπισμό της ακριβούς θέσης τους σε ένα φιλοσοφικό πλαίσιο».[b] Και χωρίς να αυτοεγκλείεται στον ασφυκτικό βυθό μιας "εγελιανής ορθοδοξίας" (τα εισαγωγικά μου εδώ υποδηλώνουν την εν τοις όροις αντίφαση που εμπεριέχεται σε αυτή τη φράση).

Ακολουθεί

13. η πρώτη ακέραια παράγραφος της σ. 6 της Έκθεσης («Ο αναγνώστης...»)

---

[a] *Hegel. Eine Propädeutik*. Wiesbaden: Marix Verlag 2004, σ. 202-3.

[b] Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε τυχόν απόφαση του Συντάκτη να δημοσιοποιήσει ευρύτερα αυτές τις κριτικές του επισημάνσεις ως προς το έργο (αν όχι της δικής μου ταπεινότητας, τότε τουλάχιστον) του T.S. Hoffmann – θέτοντάς τες έτσι υπό τον έλεγχο και τη δημόσια κρίση ολόκληρης της φιλοσοφικής κοινότητας, γερμανικής ή ελληνικής.

της οποίας τη συλλογιστική ομολογώ ότι αδυνατώ να παρακολουθήσω. Αδυνατώ, μεταξύ άλλων, να κατανοήσω:

α. Πού, πότε και πώς παρουσίασα τη διακηρυγμένη επιθυμία του Καντ να «κατανοήσει τον συγγραφέα καλύτερα απ' ό,τι εκείνος κατανόησε τον εαυτό του» ως «οιονεί αξίωμα»: και οι δύο παραπομπές μου στην καντιανή φράση υποδηλώνουν απλώς ότι το ερμηνευτικό εγχείρημα κατανόησης γνωσιακών ή συνειδησιακών μορφωμάτων με τρόπο «καλύτερο απ' ό,τι αυτά μπορούν να κατανοήσουν εαυτά ως απλώς άμεσες μορφές γνώσης» (Hoffmann) δεν συνιστά σχετικιστικό εφεύρημα του εικοστού αιώνα, αλλά διαθέτει εναργείς προτυπώσεις σε όλη την ιστορία της φιλοσοφίας. Βλ. π.χ., αντί πολλών άλλων, το έργο του Σ. Τσιτσιρίδη *Η γένεση της λογοτεχνικής ερμηνείας*[a]· ή την κλασική *Εισαγωγή στην ερμηνευτική* του J. Grondin, με εκτενή αναφορά στην «Προϊστορία της ερμηνευτικής» (Πλάτων, Αριστοτέλης, Φίλων, Αυγουστίνος, Λούθηρος κ.λπ.).[b]

β. Και βεβαίως, ουδέποτε υποστήριξα ότι «η "φαινομενολογία" [...] είναι μια έτοιμη [sic] ερμηνευτική»· όπως επίσης καλώς γνωρίζω ότι η εγελιανή «επιστήμη είναι και η ίδια μέθοδος».

Αντίθετα,

14. η τελευταία παράγραφος της σ. 6 («Ο κ. ...»)

είναι η μόνη της Έκθεσης που επισημαίνει (έστω με τη συνήθη μεγαλοστομία, π.χ. με πλεονάζουσες διδακτικίζουσες παραπομπές στον Φίχτε) ένα πραγματικό πρόβλημα διατύπωσης στο κείμενό μου. Στην πρόταση (σ. 19)

> Η μεγαλειώδης πορεία της *Φαινομενολογίας* δεν αποτελεί μια δογματική και αξιωματική όδευση που προσβλέπει στο φάντασμα μιας "καθαρής γνώσης", αλλά μια επίμοχθη πορεία κριτικής αυτοδιαύγασης της ίδιας της εκάστοτε εξεταζόμενης θέσης ή μορφής

η «καθαρή γνώση» την οποία αποποιούμαι εδώ υπονοεί την «καθαρή εννοιακή σύλληψη του αντικειμένου», την οποία αποποιείται και ο ίδιος ο Χέγκελ (βλ. και το παράθεμα του Συντάκτη). Επειδή όμως όλοι γνωρίζουμε ότι η *Φαινομενολογία του πνεύματος* προσβλέπει πράγματι στην «καθαρή γνώση» ως στοχαστική διαμεσολάβηση και άρση (Aufhebung) όλων των προϋποθέσεων που συναντά κατά την όδευσή της, όπως αυτές εγείρονται από τις επιμέρους μορφές συνείδησης, το νόημα της φράσης μου θα αποδιδόταν καλύτερα, αν αντί της «καθαρής» έκανα λόγο για «απροϋπόθετη, άμεση γνώση». Θα επιδιώξω λοιπόν τη διόρθωση αυτής της αβλεψίας σε τυχόν επανέκδοση του έργου, ευχαριστώντας τον Συντάκτη για την επισήμανση.

---

[a] Τσιτσιρίδης, Σ.: *Η γένεση της λογοτεχνικής ερμηνείας. Η ερμηνεία του ποιήματος του Σιμωνίδη στον Πρωταγόρα του Πλάτωνα*. Αθήνα: Στιγμή 2001.

[b] Grondin, J.: *Einführung in die philosophische Hermeneutik*. Darmstadt: WBG 1991, σ. 21-59.

15. «Αδήριτη, από ερμηνευτική άποψη, είναι, συνεπώς, η ανάγκη προσδιορισμού της σχέσης της ελευθερίας και της νομοτελειακής κυβέρνησης του πραγματικού από το Λόγο [...] Αντίθετα, σε όλη την επιχειρηματολογία του υποψηφίου ο αναγνώστης τίθεται αντιμέτωπος με μια σειρά ευκαιριακών αναγωγών της χεγκελιανής έννοιας του Λόγου σε ένα επίπεδο όπου επικρατούν διάφορες μεθοδολογικές συγχύσεις και μετατοπίσεις» (σ. 7-8).

Συμμερίζομαι την αδήριτη ανάγκη που επισημαίνει ο Συντάκτης· αυτή ακριβώς την ανάγκη προσπάθησαν να ικανοποιήσουν οι σσ. 53-64 των Προλεγομένων της κρινόμενης έκδοσης, καθώς και τα Σχόλια 45-9, 52, 58, 60, 61, 63, 90, 101, 106, 118, 119, 124, 125, 129, 192, 204. Θα μπορούσε κάποιος να κρίνει ότι αυτή η προσπάθειά μου υπήρξε ανεπιτυχής. Την τυχόν αποτυχία μου, ωστόσο, δεν τεκμηριώνουν χαρακτηρισμοί όπως «πρωτόγονο αναλογικό επιχείρημα του τύπου "όπως ο Hegel έτσι και ο Heidegger"» – χαρακτηρισμοί που, στερούμενοι κάθε αιτιολόγησης, εκπίπτουν στο επίπεδο υποκειμενικής εντύπωσης.

Είναι προφανές ότι κάθε αναφορά στον Χάιντεγκερ προκαλεί στον Συντάκτη ένα είδος ανακλαστικής αμυντικής αντίδρασης. Η διερεύνηση αυτής της ιδιαιτερότητας παρέλκει εδώ. Επισημαίνω μόνο ότι, από όλα τα Σχόλια στα οποία μόλις παρέπεμψα, στον Χάιντεγκερ αναφέρεται *μόνο* το Σχόλιο 52. Εκεί εκθέτω μια θέση την οποία αναπτύσσω εκτενέστερα στο υπό δημοσίευση άρθρο μου

«Hegel's Hermeneutics of History». *Archiv für Geschichte der Philosophie* 91 (2009).

Θα παραθέσω λοιπόν αποσπάσματα από τα σχόλια που εισέφεραν για το εν λόγω άρθρο οι δύο ανώνυμοι κριτές του περιοδικού – ελπίζοντας ότι ο Συντάκτης και γενικότερα η Εισηγητική Επιτροπή αναγνωρίζουν τι σημαίνει αφενός «ανώνυμος κριτής» και αφετέρου *Archiv für Geschichte der Philosophie*:

> Er skizziert hier ein Programm zur Interpretation der Geschichtsphilosophie Hegels als einer Hermeneutik der Geschichte, das auch dann, wenn man dem Wort ‚Hermeneutik' eine beschränktere Bedeutung gibt als dies häufig in englischsprachigen Beiträgen der Fall ist, als eine durchaus adäquate Sichtweise des Hegelschen Programms akzeptiert werden kann [...] Gleiches ist für die anschließenden Abschnitte III, IV und V zu sagen. Sie geben unter den jeweils gewählten Titeln eine angemessene, kluge, sowohl sprachlich als auch gedanklich ansprechende Darstellung. Die interpretatorischen Einsichten und die daraus folgenden Abgrenzungen gegen andere Positionen sind zutreffend und prägnant formuliert [...]
> Der Aufsatz ist im Ganzen klar strukturiert; er präsentiert eine sorgfältige, differenzierende Lektüre und Interpretation sowohl der Problemstellung wie der offenen Fragen und möglichen Lesarten. Er führt in einigen Punkten, namentlich hinsichtlich der Leitfrage nach dem Ende/Abschluss der Geschichte zu einer überzeugenden Deutung (wobei er als Fokus der Frage die Bedingung der Möglichkeit einer philosophischen Geschichtstheorie, nicht eine ‚objektive' Vollendung ansetzt). In anderen Punkten (List der Vernunft, Apriorismus, Staat) kann der Aufsatz gängige Vorurteile und verkürzende Sichtweisen durch eine differenzierte und sachlich vertiefende Lektüre ersetzen [...]

Ο Συντάκτης, βεβαίως, *παρέλειψε να αξιολογήσει έστω και στοιχειωδώς τόσο αυτό όσο και τα υπόλοιπα επιστημονικά μου άρθρα*. Απέφυγε, επίσης, να κρίνει την ποιότητα της *μετα-*

φραστικής μου εργασίας (που περιλαμβάνει και φιλοσοφικά κείμενα υψηλού βαθμού δυσκολίας, όπως εκείνα του Χέγκελ ή του Χάιντεγκερ). Αντιπαρήλθε τα *κριτικά άρθρα και τις βιβλιοκρισίες* που έχω συγγράψει σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά. Η Έκθεση είναι όχι μόνο *ελλιπής*, αλλά και επικεντρώνει την προσπάθειά της σε μια πρωτόγονη («τωόντι!») απόρριψη που στηρίζεται στο ψευδο-επιχείρημα: «ο Θανασάς πρέπει να ακυρωθεί επιστημονικά, διότι ανήκει στην παράδοση της ερμηνευτικής και αυτοπροσδιορίζεται φιλοσοφικά στο πλαίσιό της».

Είναι προφανές ότι ο Συντάκτης έχει μια διαφορετική αντίληψη για το χαρακτήρα και την αποστολή της φιλοσοφικής ερμηνείας. Δυστυχώς, προσωπικά δεν διαθέτω ούτε τις διανοητικές δυνατότητες ούτε το υφολογικό κριτήριο και τη γλωσσική ευχέρεια που θα μου επέτρεπαν τη συγγραφή φράσεων περισσότερο συμβατών με τα δικά του κριτήρια, όπως εικάζω ότι είναι οι κατωτέρω:

> Ως η διανοιγματική πράξη της έλλογης παρουσίας, η αντίφαση συμπίπτει ούτως ειπείν με τη λεκτική εκφορά του λόγου-εαυτού.

Ή:

> Η οικεία του Είναι γνώριση [sic] επιτυγχάνεται μόνον από τη θεωρησιακή πρόταση, που διαφυλάσσει ακριβώς την υπαρκτική δυνατότητα του λόγου-εαυτού, του υποστασιακού κατηγορήματος κατεξοχήν.

Είναι πιθανό τέτοιες φράσεις να προσφέρουν κατά τη συγγραφή τους μιας κάποιας μορφής ικανοποίηση. Δεν εκπληρώνουν όμως το καθήκον μιας ερμηνείας η οποία είναι επιτυχής μόνο στο βαθμό που μνημειώνει τη συνάντηση και «σύντηξη» του δικού μας ερμηνευτικού ορίζοντα με εκείνον του προς ερμηνείαν κειμένου (τον οποίο, βεβαίως, και πάλι εμείς διανοίγουμε και οριοθετούμε ως τέτοιον – βλ. H.-G. Gadamer, *Αλήθεια και μέθοδος*). Αν λείπει ο δικός μας ορίζοντας, αυτό που απομένει είναι η μονολογική καταβύθιση στο φιλοσοφικά περίκλειστο σύμπαν της δικής μας ατομικότητας.

Συμπέρασμα: Αν ήθελα να περιγράψω τη φιλοσοφική μου θεώρηση και στάση, θα την προσδιόριζα ως απόπειρα συστηματικής ανασυγκρότησης των κλασικών κειμένων που εγγράφεται στο ευρύτερο πλαίσιο της ερμηνευτικής παράδοσης. Η παράδοση αυτή ανάγεται στο πλατωνικό βοηθεῖν τῷ λόγῳ, με την έννοια της συνδρομής του φιλοσοφικού λόγου και αυτού ακόμη του αντιπάλου – η πιο σωστά: ιδίως αυτού, αφού η κατάρριψη μιας θέσης ή ενός επιχειρήματος έχει αξία μόνο αν έχει προηγηθεί η έλλογη ενδυνάμωσή του. Έχοντας αποκτήσει επίγνωση της εγγύτητάς της προς την εγελιανή διαλεκτική, η παράδοση αυτή ήκμασε τον εικοστό αιώνα επωφελούμενη φιλοσοφικών θεωρήσεων με διαφορετικές αφετηρίες και στοχεύσεις· αναφέρω ενδεικτικά τον Χάιντεγκερ (Zirkel des Verstehens), τον Γκάνταμερ (Vorgriff der Vollkommenheit) και τους Κουάιν και Ντέιβιντσον (principle of charity). Ενώπιον αυτής της παράδοσης, μια αξιολόγηση όπως αυτή του Συντάκτη εμφανίζεται ως δείγμα εξωτερικής κριτικής που όχι μόνο αρνείται να παρακολουθήσει τα νοήμα-

τα, αλλά σπεύδει να τα ακυρώσει πριν καν τα κατανοήσει. Στο βαθμό που η στόχευση αυτής της κριτικής είναι φιλοσοφική, ομοιάζει με καθυστερημένη απόπειρα επιστροφής από το πλατωνικό διαλέγεσθαι στη σοφιστική ἀντιλογίαν. Ή από την εγελιανή διαλεκτική όδευση σε μια φιλοσοφία του εξωτερικού αναστοχασμού (Reflexionphilosophie).

Γ. Άλλες παρατηρήσεις για την Έκθεση

1. Στο πλαίσιο της υποψηφιότητάς μου, και υπό τον τίτλο «Άλλες [δηλ. μη επιστημονικές] δημοσιεύσεις», υπέβαλα σειρά κειμένων (από βιβλιοκρισίες μέχρι βιβλιογραφίες), τα οποία προφανώς θεωρώ ότι *δεν* μπορούν να χρησιμοποιηθούν πρωτογενώς στο πλαίσιο μιας ακαδημαϊκής κρίσης. Παραβιάζοντας κενές θύρες, η Έκθεση αναφέρει: «Υπό το γενικό τίτλο "Άλλες δημοσιεύσεις" ο υποψήφιος υποβάλλει και βιβλιοκρισίες του σε εφημερίδες». Τυπικά, το σχόλιο είναι ορθό. Όπως ενδεχομένως συζητήσιμο είναι και το σχόλιο ότι το υπ' αρ. (25) εισαγωγικό δημοσίευμά μου «δεν αποτελεί πρωτότυπη εργασία ή συμβολή στην επιστήμη» (σ. 11 της Έκθεσης). Στην ίδια ωστόσο Έκθεση, η Επιτροπή *εντάσσει ανεπιφύλακτα στην κατηγορία «Επιστημονικά άρθρα» και αξιολογεί* (σ. 18 κ.ε.) κείμενα όπως:

- διαλέξεις που οργανώθηκαν από το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Αγλαντζιάς Κύπρου ή από τον Φοιτητικό Όμιλο Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Κύπρου – κάτι αντίστοιχο δηλαδή με τα απογεύματα της ΧΑΝΘ ή τις εκδηλώσεις της φοιτητικής εβδομάδας που διοργανώνει το ΑΠΘ.
- δημοσιεύματα σε εκδόσεις του «Παγκυπρίου Συμβουλίου Ευημερίας» ή του «Συμβουλίου Κοινοτικής Ευημερίας» του χωριού Φρέναρος, που επικεντρώνονται στη «σύγχρονη κακή κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε στη [sic] κοινωνία»[a] και δεν παραπέμπουν ούτε καν στους τίτλους των κειμένων τα οποία «αναλύουν». Ένα δε από αυτά τα κείμενα[b] έχει την τιμή να ακολουθείται από «Εισήγηση της κ. Αλέκας Πρέκας [sic], δημοσιογράφου».
- φυλλάδια της Unesco.
- δημοσιεύματα 1-2 σελίδων στα περιοδικά του Πανεπιστημίου Κύπρου *Ενδείκτης* και *Κοινότητα* – δηλαδή σε εσωτερικά δελτία αντίστοιχα της *Πανεπιστημιούπολης* που εκδίδεται στο ΑΠΘ ή του *Καποδιστριακού* στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.[c]
- δημοσιεύματα στις κυπριακές εφημερίδες *Πολίτης* και *Φιλελεύθερος*.

Το αποκορύφωμα συνιστά δε η αποδοχή και αξιολόγηση στην Έκθεση

- σειράς συνεντεύξεων στο περιοδικό της Λάρνακας *Το λοιπόν* με θέμα τον Κιτιέα Ζήνω-

[a] Αρ. ΙΙ.19, σ. 62.
[b] Αρ. ΙΙ.29.
[c] Διετέλεσα μέλος της ιδρυτικής συντακτικής ομάδας του *Ενδείκτη* και συγγραφέας αρκετών κειμένων σε αυτόν – έπρεπε άραγε να τα έχω υποβάλει;

να – συνεντεύξεων οι οποίες επίσης κατατάσσονται από την Εισηγητική Επιτροπή στα αξιολογούμενα «Επιστημονικά άρθρα» (αρ. ΙΙ.14). Στις εν λόγω επιστημονικές δημοσιεύσεις, διακριτικά πλαίσια κοσμούν φράσεις όπως:

– «Λέγεται ότι είχε λίγο στραβό λαιμό, ήταν κοντός και αδύνατος και γι' αυτό μερικοί τον ονόμαζαν αιγυπτιακή κληματόβεργα», ή

– «Άλλη περιγραφή τον θέλει αδύνατο αλλά με παχιές κνήμες, γεγονός που τον έκανε να αισθάνεται δυσάρεστα και γι' αυτό κάθε φορά που τον καλούσαν σε δείπνο αρνείτο να παραστεί».

Προς επίρρωσιν των λεγομένων μου, θέτω συνημμένα στη διάθεση του εκλεκτορικού σώματος τα εξώφυλλα των εν λόγω περιοδικών τευχών.

Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις η Έκθεση αξιολογεί έργο το οποίο δεν είναι επιστημονικό και δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη σε διαδικασία πλήρωσης πανεπιστημιακής θέσης.

2. Ως προς τη μεθοδολογική συνέπεια της Έκθεσης: Ενώ το έργο μου έχει επιτιμηθεί πολλαπλώς για αναχρονιστικές συνδέσεις, δεν σχολιάζεται ανάλογα κείμενο που (σε επτά σελίδες...) «εξετάζει συστηματικά τη στωική ηθική φιλοσοφία υπό το πρίσμα της γλωσσο-αναλυτικής μεθόδου» (σ. 22).

3. *Αντίφαση* παρατηρείται, επίσης, μεταξύ της έμφασης με την οποία η Επιτροπή τονίζει καταληκτικά στη σ. 36 ότι η συνυποψήφιά μου «σε όλες τις δημοσιεύσεις της –αξίζει να σημειωθεί– υπήρξε ο μοναδικός συγγραφέας» και των επισημάνσεων της σ. 14: «η υποψήφια (με άλλους) έχει συγγράψει την εισαγωγή», «έχει συγγράψει (μαζί με την Σκ. Κύρου) εμπεριστατωμένη εισαγωγή και έχει κάνει την επιμέλεια», «(με άλλους) έχει συγγράψει».[a]

4. Προβληματισμό ως προς τα επιστημονικά κριτήρια της Εισηγητικής Έκθεσης δημιουργούν κρίσεις όπως:

- «ο Thomas Aquinas συνθέτει την ορθόδοξη θεολογία με το δυτικό σχολαστικισμό» (σ. 14)·
- ένα άρθρο τεσσάρων σελίδων «ασχολείται κατά τρόπο εμπεριστατωμένο και συστηματικό με τη στωική ηθική», προβαίνοντας μάλιστα σε «διεξοδική ανάλυση των όρων φύση, λόγος, ανάγκη, θεός» (σ. 20)·
- «η στωική θεώρηση του κόσμου δεν διαφέρει από εκείνη του Αριστοτέλη» (σ. 20)·
- κείμενο επτά σελίδων «αναλύει τις βασικές έννοιες-κλειδιά της στωικής ηθικής, όπως είναι η φύση, η ελευθερία της βούλησης, το καθήκον, ο κοσμοπολιτισμός, η ευτυχία»·

[a] Η κ. Σκεύω Κύρου, τότε διοικητική υπάλληλος του Πανεπιστημίου Κύπρου και νυν δημοτική γραμματέας του Δήμου Έγκωμης, εικάζω ότι με ευχαρίστηση θα επληροφορείτο πως η τότε εργασία της εκτιμάται ως ακαδημαϊκό έργο και ως συμβολή στην επιστήμη, αποτιμώμενη θετικά για την κατάληψη θέσης Αναπληρωτή Καθηγητή Φιλοσοφίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

- ένα 6σέλιδο κείμενο «διεξέρχεται διεξοδικά τις δύο κρατούσες στην εποχή μας πολιτικές ιδεολογίες, αυτήν της παγκοσμιοποίησης και εκείνη της διαφοράς» (σ. 22)·
- ένα κείμενο τεσσάρων σελίδων «εξετάζει διεξοδικά ορισμένες απόψεις της διαμάχης η οποία έχει εγερθεί μεταξύ του σύγχρονου φιλελευθερισμού, από τη μια, και των διαφόρων μορφών κοινοτισμού, από την άλλη» (σ. 23)·
- αξιολογείται για κατάληψη θέσης Φιλοσοφίας κείμενο που «συνθέτει ψυχογραφίες» και παράγει «τέλεια ψυχογραφήματα» (σ. 32).

5. Εντυπωσιάζει το γεγονός ότι, σε αντίθεση με την επιχειρηθείσα απαξίωση του δικού μου έργου, η Επιτροπή εντρύφησε με τόσο ουσιαστικό τρόπο στα άρθρα και στο γλωσσικό ιδίωμα της συνυποψηφίας μου, ώστε κατά τη συγγραφή της Έκθεσης να υιοθετεί και να αναπαράγει ακόμη και σολοικισμούς όπως η σύνταξη «εξικνούμαι από» με την έννοια του «εκκινώ»: «τις ηθικές αρχές από τις οποίες εξικνείται η πολιτική της παγκοσμιοποίησης» (σ. 22).

6. Άλλα γλωσσικά ή εννοιολογικά ολισθήματα εντοπίζονται σε διατυπώσεις της Έκθεσης όπως:

- «είναι καλύτερα εάν πράξουμε» (σ. 13)·
- «καθοριστικό αποτέλεσμα (σ. 19) – sc. «οριστικό»·
- «δισεπίλυτων» (σ. 20) – sc. «δυσεπίλυτων»·
- «το καθ' όλα σημαντικό ερώτημα» (σ. 25)·
- «του ασθενή» (σ. 29, 30)·
- «επίγνωση των προβλημάτων από τα οποία *διατρέχεται* η σύγχρονη κοινωνία» (σ. 37, η έμφαση δική μου).

7. Στη σ. 34 της Έκθεσης καταγράφονται οι τρεις «απαιτήσεις της κείμενης νομοθεσίας για την εκλογή σε θέση αναπληρωτή καθηγητή», στη συνέχεια όμως αναλύονται μόνο δύο, χωρίς η Επιτροπή να υπεισέρχεται στο ζήτημα της «αναγνώρισης» του έργου των υποψηφίων. Χωρίς αυτή την αποσιώπηση, η Επιτροπή θα ήταν βεβαίως αναγκασμένη να αναφερθεί: στη συντριπτική σύγκριση των επιστημονικών αναφορών στο έργο των δύο υποψηφίων και των βιβλιοκρισιών αυτού του έργου· στο γεγονός ότι έχω διατελέσει υπότροφος της DAAD, της *Deutsche Forschungsgemeinschaf* και –κυρίως– του ιδρύματος *Alexander von Humboldt*· στο ότι έχω διδάξει στα Πανεπιστήμια του Tübingen και της Χαϊδελβέργης· στις επαινετικές βιβλιοκρισίες του *Phronesis* και του *Classical Review*, της *Philosophische Rundschau* και του *Δευκαλίωνα*, στις 47 ακαδημαϊκές αναφορές στο έργο μου, στους επαίνους του Jaap Mansfeld και του Αύγουστου Μπαγιόνα...

Το βέβαιο είναι ότι η Έκθεση *δεν εξετάζει επαρκώς το βαθμό ανταπόκρισης των υ-*

ποψηφίων στα απαιτούμενα νόμιμα προσόντα για την κατάληψη θέσης Αναπληρωτή Καθηγητή.

8. Αδυνατώ, τέλος, να παρακολουθήσω την Εισηγητική Έκθεση, όταν υποστηρίζει ότι «το έργο του κ. Π. Θανασά θα ενέπιπτε οριακά μόνο στο γνωστικό αντικείμενο της υπό πλήρωση θέσης, καθώς ο ίδιος έχει άλλωστε εκλεγεί και κατέχει θέση "ιστορίας της φιλοσοφίας" στο αριστοτέλειο [sic] Πανεπιστήμιο». Ισχυρίζεται άραγε η Επιτροπή με αυτή την ελλειπτική διατύπωση –όπου, συντακτικώς ειπείν, συναντούμε απόδοση («θα ενέπιπτε») αλλά όχι υπόθεση–, ότι *η ιστορία της φιλοσοφίας δεν αποτελεί τμήμα της φιλοσοφίας, ότι δεν ανήκει και δεν «εμπίπτει» στη φιλοσοφία, και άρα ότι μεγάλο μέρος του έργου μου βρίσκεται εκτός του γνωστικού αντικειμένου της υπό προκήρυξη θέσης;* Κακώς ο Τομέας Φιλοσοφίας του ΑΠΘ –όπως και όλα τα Τμήματα και Τομείς του πλανήτη– στεγάζει το αντικείμενο «Ιστορία της Φιλοσοφίας»; Κακώς ένας πυρηνικός φυσικός θα έθετε υποψηφιότητα σε θέση φυσικής; Κακώς ένας ομηριστής σε θέση αρχαίας ελληνικής φιλολογίας;

Είναι βεβαίως αληθές ότι το παρόν γνωστικό μου αντικείμενο, με το οποίο υπηρετώ στο ΑΠΘ, επιγράφεται «Ιστορία της Φιλοσοφίας». Κατά τη συζήτηση του αιτήματός μου για προκήρυξη θέσης εξέλιξης στη βαθμίδα του Αναπληρωτή Καθηγητή, ο Τομέας Φιλοσοφίας αποφάσισε την προκήρυξη αυτής της θέσης στο γνωστικό αντικείμενο *Φιλοσοφία*, «βάσει της αιτιολογήσεως»:

> Το αντικείμενο «Φιλοσοφία» είναι ευρύτερο του αντικειμένου «Ιστορία της Φιλοσοφίας» και συνοψίζει επαρκέστερα την εξέλιξη και θεματική διεύρυνση της ερευνητικής και συγγραφικής δραστηριότητας [του κ. Θανασά] από το 2003 μέχρι σήμερα. Η εξέλιξη αυτή, εξάλλου, επισημάνθηκε από εκλέκτορες και κατά τη κρίση [τ]ου στο πλαίσιο της διαδικασίας μονιμοποίησής [τ]ου.

Αφενός λοιπόν η πλειοψηφία του Τομέα Φιλοσοφίας (συμπεριλαμβανομένου του κ. Δεληβογιατζή) αποφασίζει ότι το αντικείμενο «Φιλοσοφία» είναι ευρύτερο του αντικειμένου «Ιστορία της Φιλοσοφίας»· αφετέρου η Εισηγητική Επιτροπή (συμπεριλαμβανομένου του κ. Δεληβογιατζή) αποφασίζει ότι το έλασσον (Ιστορία της Φιλοσοφίας) δεν αποτελεί μέρος του μείζονος (Φιλοσοφία).

Η Έκθεση δεν επιχειρεί, βεβαίως, μια εξήγηση του «οριακού» χαρακτήρα του πράγματος, ούτε αναφέρει συγκεκριμένα ποιο τμήμα του έργου μου δεν εμπίπτει στο αντικείμενο *Φιλοσοφία*. Αποφεύγει έτσι να εκτεθεί έτι περαιτέρω στο σκώμμα των παροικούντων, αναγκάζεται ωστόσο να παραμείνει και σε αυτό το σημείο *αόριστη, ανεπίτρεπτα υπαινικτική και αναιτιολόγητη*.

Δ. Αντί Επιλόγου

Εξελέγην Επίκουρος Καθηγητής στο ΑΠΘ την 22.5.2003 και μονιμοποιήθηκα σε αυτή τη βαθμίδα την 30.11.2006. Στην πρώτη από αυτές τις διαδικασίες εκλογής, ο κ. Δεληβογιατζής συνυπέγραφε ως μέλος της εισηγητικής επιτροπής (5.5.03) τα εξής:

> Ο κ. Παναγιώτης Θανασάς [...] έχει βαθιά γνώση της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας αλλά και της σύγχρονης ερμηνευτικής (Heidegger, Gadamer). Οι εργασίες του διακρίνονται για τη στέρεη δομή τους, την κριτική επιχειρηματολογία, την πολύ καλή γνώση των πηγών και της βιβλιογραφίας, τον πηγαίο φιλοσοφικό προβληματισμό και συμβάλλουν στην πρόοδο της επιστήμης.

Ως μέλος δε του εκλεκτορικού σώματος, υποστήριζε κατά τη συνεδρία της εκλογής μου (22.5.03):

> Ο κύριος Θανασάς διέπεται από στοχαστική βουλητικότητα και ορμή, εσωτερικός [sic] στη φιλοσοφική ύλη που τη διατρέχει εγκάρσια, από τον Παρμενίδη μέχρι τον Heidegger [...]. Παρατηρώ μια διάσταση ανασύνθεσης, ανατροφοδοσίας και επαναδιατύπωσης, σε κάθε περίπτωση, ανάληψης του εννοιολογικού της σκέψης. Κορυφαία φιλοσοφικά ζητήματα, όπως λόγος, μορφή, Είναι, Ον, ερμηνεία συνιστούν κύριες προκλήσεις – όχι με την έννοια της ένταξης, που θα συμπαρέσυρε οπωσδήποτε και τη διαλεκτική της αποστασιοποίηση κατά το αίτημα ενός ερμηνευτικού κύκλου – σε κάθε περίπτωση εγγράφονται στη λογική κύριων προκλήσεων ανταλλαγής και αντιπαράθεσης με επάρκεια, χωρίς αναμασήματα ή χαίνουσες και σχετλιαστικές αναδιατυπώσεις, ακυρολεξίες και παλλιλογίες αδόκιμου, ακατέργαστου ή αναρμόδιου γλωσσικού στοιχείου, που μαστίζει την ελληνική κοινωνία σήμερα, εκτός από οριακές εξαιρέσεις.

Στην κρίση για τη μονιμοποίησή μου, ο κ. Δεληβογιατζής σημείωνε ως μέλος της εισηγητικής επιτροπής (13.11.06):

> Ο υποψήφιος έχει βαθιά γνώση των θεμάτων τα οποία εξετάζει, έχει πολύ καλή γνώση των πηγών και της βιβλιογραφίας και εργάζεται μεθοδικά και συστηματικά. Η συμβολή του κ. Θανασά στην έρευνα των φιλοσοφικών προβλημάτων αναγνωρίζεται από την φιλοσοφική κοινότητα, όπως προκύπτει και από το πλήθος των αναφορών (citations) στο έργο του. Ιδιαίτερα αξίζει να τονιστεί το εύρος της ερευνητικής του δραστηριότητας, που δηλώνει μια ευρύτερη εποπτεία της ιστορίας της φιλοσοφίας. Οι εργασίες του κ. Θανασά χαρακτηρίζονται από διεισδυτική ανάλυση, συστηματική επάρκεια και κριτική αξιοποίηση της σχετικής βιβλιογραφίας. Η κύρια συστηματική θέση του κ. Θανασά αναδύεται στο μεταίχμιο μεταξύ οντολογίας και ερμηνευτικής. Άλλωστε, σημαντικό τεκμήριο της ευρύτερης αναγνώρισης της επιστημονικής συμβολής του κ. Θανασά αποτελεί και το γεγονός ότι ο ίδιος έχει

> λάβει ερευνητική υποτροφία από την Alexander von Humboldt Stiftung για το εαρινό εξάμηνο του ακαδ. έτους 2006-07.

Και ως μέλος του εκλεκτορικού σώματος υποστήριζε (30.11.06):

> Συνολικά, θα έλεγα ότι ο κύριος Θανασάς προβαίνει σε μια προσπάθεια πρώτης γραμμής, η οποία χρήζει ασφαλώς περαιτέρω αναπτύξεων· το ταμπεραμέντο του, η ιδιοσυγκρασία του είναι πολύ πιο διαλεκτικο-ερμηνευτικής από αναλυτικής τάξης – και γίνεται αντιληπτό αυτό. Πρόκειται για μια βουλητική [;] περίπτωση, πράγμα που σημαίνει ότι, πολλές φορές, όσα θεματικοποιούνται [sic] και παράγονται φιλοσοφικά εμφανίζονται περισσότερο ως αποκύημα μιας τέτοιας «τάσης προς» παρά μιας ενδότερης στοίχισης, κριτικο-δομικής – στοιχείο που εγγράφεται στο ενεργητικό του, ιδίως όταν συνοδεύεται και από αποστασιοποιητικές διεργασίες βάθους [;]. Η φιλοσοφική του ορμή είναι υποσχετική μέλλοντος.

Τι άλλαξε ξαφνικά, μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα;

Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα ίσως ερμηνεύει εν πολλοίς τις ανεπάρκειες της κατατεθείσας Εισηγητικής Έκθεσης (η οποία εξάλλου αποτελεί κρίκο μιας συνολικά προβληματικής διαδικασίας).

Συμπερασματικά, είμαι υποχρεωμένος να συμπεράνω ότι συνολικά η Εισηγητική Έκθεση δεν εκπληρώνει την κατά νόμον αποστολή της, αφού σύμφωνα με τα ανωτέρω:

- *είναι ελλιπής, αντιφατική και μεροληπτική·*
- *στερείται ειδικής αιτιολογίας ως προς τις κρίσεις και αξιολογήσεις της·*
- *παραλείπει να αξιολογήσει ουσιαστικά και με κοινά κριτήρια το έργο των δύο υποψηφίων·*
- *παραλείπει να εξετάσει επαρκώς το βαθμό ανταπόκρισης των υποψηφίων στα απαιτούμενα νόμιμα προσόντα για την κατάληψη θέσης Αναπληρωτή Καθηγητή·*
- *δεν αιτιολογεί ειδικά και επαρκώς την αξιολογική κατάταξη των υποψηφίων στην οποία προβαίνει.*

Με τιμή,

(Παναγιώτης Θανασάς)

Συνημμένα: Εξώφυλλα του περιοδικού τευχών της Λάρνακας *Το λοιπόν*, στα οποία περιέχεται συνέντευξη η οποία αξιολογείται από την Εισηγητική Έκθεση ως «επιστημονικό άρθρο» (ΙΙ.14).